

Ελένη Σικελιανός

Η Ελένη Σικελιανός, δισεγγονή του Αγγελου Σικελιανού και της Εύας Πάλμπερ-Σικελιανού, γεννήθηκε στην Καλιφόρνια. Βραβευμένη ποιήτρια, διδάσκει λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο Brown, έχει γράψει έξι βιβλία ποίησης, με πλέον πρόσφατο το «The Loving Detail of the Living & the Dead», καλύτερο βιβλίο του 2013 σύμφωνα με το Library Journal. Το βιβλίο της «Εσύ, η ζωώδης μηχανή. Η Χρυσή Ελληνίδα» (εκδόσεις Πατάκη, μτφρ. Κατερίνα Σχινά) αφηγείται την ιστορία της Μελίνα που παντρεύτηκε πέντε φορές, έκανε τρία παιδιά, ήταν χορεύτρια μπουρλέσκ, αλλά και «η πιο σκληροτράχηλη γυναίκα που έφαγε σίδερο και μύσησε ατσάλι επί προσώπου γης».

Μέσα από ποικίλα ευρήματα-λίστες τραγουδιών, αποκόμματα εφημερίδων, φωτογραφίες, αφίσες ταινιών, σκηνοθετημένες συνεντεύξεις, ποιήματα η Σικελιανός αντλεί από τη δυναμική προσωπικότητα της γιαγιάς της, Ελένης Παπαμάρκου - παντρεμένη μ' έναν τραγουδιστή της τζαζ και μ' έναν νάνο -, από την ιστορία και τη μνήμη, και μεταξύ πραγματικού και φανταστικού θέτει το ζήτημα της ταυτότητας όπως αναδύεται μέσα από την εμπειρία μιας γυναίκας ελληνικής καταγωγής, δεύτερης γενιάς μετανάστριας στην Αμερική, και τον πολυκόμμο βίο της. Για αυτή την ομορφιά του περιθωρίου μιλάει στα «NEA».

Σας ενδιαφέρουν η συλλογική ιστορία των γυναικών και οι σχέσεις τους με την οικογενειακή ζωή, το σεξ και το φύλο;

Απολύτως. Με μεγάλωσε μια ανύπαντρη μητέρα που κάποτε ήταν ένα κορίτσι το οποίο ανέθρεψε μια ανύπαντρη μητέρα. Η γιαγιά μου γεννήθηκε τη δεκαετία του 1920, σε μια εποχή που υπήρχαν περιορισμένοι κοινωνικοί ρόλοι για τις γυναίκες. Απέρριψε τους οικιακούς ρόλους που είχε στη διάθεσή της (σύζυγος, νοικοκυρά και μητέρα ή ίσως γραμματέας) και άνοιξε τον δικό της δρόμο στη ζωή, αρχικά ως χορεύτρια μπουρλέσκ και αργότερα ανοίγοντας βενζινοδίκιο και ένα ροκ κατάστημα στην έρημο. Η μητέρα μου, γεννημένη το 1943, είχε επίσης λίγες επιλογές στη ζωή της λόγω του φύλου της (καθώς και της τάξης της). Βρίκω επίσης τρόπους να παρακάμψει τους παραδοσιακούς ρόλους. Αυτό δεν σημαίνει ότι είχαν «επιτυχημένες» ή εύκολες ζωές ή έκαναν τη ζωή εύκολη για τα παιδιά τους, το αντίθετο.

Γεννήθηκα το 1965 και ακόμη ήταν ένας κόσμος που διοικούταν από άνδρες. Πόσες πρόεδροι στις ΗΠΑ ή πρωθυπουργοί στην Ελλάδα ήταν γυναίκες; Δεν έχω την ψευδαίσθηση ότι όλα θα ήταν τέλεια αν τα πράγματα διοικούσαν από γυναίκες, αλλά είναι προφανές ότι υπάρχουν τεράστιες ανισορροπίες μεταξύ των φύλων στον κόσμο. Οι γυναίκες συνεχίζουν να υφίστανται βία, διακρίσεις, ανισότητες εξουσίας.

Εμπνέομαι από εκείνες τις γυναίκες που έκαναν τον δικό τους δρόμο κόντρα στις κοινωνικές νόρμες, τις απλές γυναίκες, καθώς και από ποιήτριες και καλλιτέχνιδες. Τι πόρους είχαν και τι θα μπορούσαν να κάνουν με τα μέσα αυτά; Η γιαγιά μου, που ήθελε να γίνει χορεύτρια, διαπίστωσε ότι το σώμα της ήταν ένα εμπόρευμα που θα πλήρωναν οι άνδρες για να το δουν. Στα κλαμπ όπου χόρευε ιδιοκτίτες ήταν οι άνδρες.

Το έργο πολλών γυναικών συγγραφέων και καλλιτεχνίδων έχει υποτιμηθεί και παραβλεφθεί. Ωστόσο εκείνες συνέχισαν. Ορισμένες από αυτές μετέτρεψαν μορφές οικιακής εργασίας σε υψηλή τέχνη, ακόμα κι αν δεν αναγνωρίστηκαν ως τέτοια. Σκέφτομαι ποιήτριες όπως η Lorine Niedecker και η Marianne Moore, που έφτιαξαν ταπετοαρίες λέξεων με τα ποιήματά τους, αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «εργασία στο σαλόνι», ή την Anni Albers, τη Sheila Hicks και πιο πρόσφατα την ποιήτρια-καλλιτέχνη Cecilia Vicuña που έχουν απογειώσει την τέχνη με πρώτη ύλη τα νήματα. Και φυσικά, η προγιαγιά μου, η Εύα Σικελιανού, για την οποία η υφαντική ήταν μια μέθοδος για να δημιουργήσει μια μοναδική ζωή για τον εαυτό της.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΗΝ
ΕΦΗ ΦΑΛΙΑ

Και τι κάνουμε για την πρόσφατη απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ να μην προστατεύει πλέον το δικαίωμα μιας γυναίκας να κάνει επιλογές για το σώμα της, ακόμα και σε περίπτωση βιασμού; Πώς θα επηρεάσουν αυτά την ικανότητα των γυναικών να μορφωθούν, να ασχοληθούν με την έρευνα ή την πολιτική, να γίνουν καλλιτέχνιδες και συγγραφείς, να κατοικήσουν σε κόσμους πέρα από τον οικιακό;

Νιώθετε στοιχειωμένη από τους προγόνους σας;

Όταν ήμουν νεότερη, ένιωθα να με στοιχειώνουν, ή πιο συγκεκριμένα να με στοιχειώνουν τα τραύματά τους, και ίσως τα κενά στις ιστορίες τους. Αν και δεν περιμένω θεραπεία από την τέχνη (επειδή η εργασία μου ως συγγραφέας ή καλλιτέχνης είναι πάνω από όλα μια δέσμευση τεχνικής και πνευματικής ζωής), το να γράφω για τους προγόνους μου ήταν ένας τρόπος να ξεορκίσω τα φαντάσματα του τραύματος. Αισθάνομαι ότι εμπνέομαι από αυτούς, και από τις αποφάσεις που πήραν να ζουν ακολουθώντας τα δικά τους σημάδια, και όχι αυτά που είχαν οριστεί για αυτούς.

Οι πρόγονοί μου είναι επίσης ψάρια και σαλαμάνδρες. Αντί να είμαι στοιχειωμένη, νιώθω ότι με κατοικούν όλοι οι μη ανθρώπινοι πρόγονοί μας που ήρθαν πριν από εμένα και με τους οποίους μοιράζομαι τον κόσμο. Όλοι μας κουβαλάμε διαρκώς υπολείμματα των προγόνων μας, όχι μόνο ανθρώπινα, αλλά και τα πρώτα ζώα στη Γη, που επινόησαν πώς να ζουν. Νιώθω εξίσου εμπνευσμένη και από αυτούς τους οργανισμούς.

Ως δημιουργική ψυχή τι χρειάζεστε από την οικογενειακή σας ιστορία;

Οι οικογενειακές ιστορίες είναι μέρος της κατασκευής του μύθου. Με ενδιαφέρει όχι να τις πιστοποιήσω, αλλά να τις εξερευνησω, να βρω τους τρόπους που συνδέονται με άλλες ιστορίες μικρές ή μεγάλες, με άλλα όντα, και να τις ξαναπώ ως τέτοιες. Τις διευκρινίζω όχι ως προς το γεγονός, αλλά για να δημιουργήσω τους ιστούς μιας

Οι φωτογραφίες του βιβλίου «Εσύ, η ζωώδης μηχανή. Η Χρυσή Ελληνίδα» είναι ως επί το πλείστον από το λεύκωμα της γιαγιάς της Ελένης Σικελιανός. Μερικά από τα καλλιτεχνικά της ονόματα ως χορεύτριας του μπουρλέσκ ήταν The Golden Greek, Marco the Cat Girl, Melanie the Snake Dancer

«ΕΜΠΝΕΟΜΑΙ ΑΠΟ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΟΥ ΧΑΡΑΞΑΝ ΤΟΝ ΔΙΚΟ ΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟ ΚΟΝΤΡΑ ΣΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΝΟΡΜΕΣ»

Η ποιήτρια και καθηγήτρια λογοτεχνίας Ελένη Σικελιανός, διαέγγονη του Αγγελου Σικελιανού και της Εύας Πάλμερ

περαιτέρω σχέσης. Όσο περισσότερη σχέση βρίσκει τόσο περισσότερο υπάρχει. Αν και μερικές φορές μπορεί να γλιστρήσει στην περιοχή της αναζήτησης νομιμότητας (όπως κάνουμε μερικές φορές με τις διάφορες ιστορίες πολιτιστικής ή εθνικής καταγωγής μας), ο τρόπος με τον οποίο αυτές οι ιστορίες είναι πιο χρήσιμες για μένα είναι στο πώς μας επιτρέπουν να νιώθουμε συνδεδεμένοι με τους άλλους χωρίς να εκμηδενίζουν το άλλο.

Συνδυάζοντας αυτές τις ιστορίες, εφευρίσκει έναν τρόπο να βρισκόμαστε στον κόσμο και να μαθαίνω πώς να φροντίζω τις ιστορίες (με την ευρεία έννοια), πώς να φροντίζω τις ζωές που έζησαν στο παρελθόν και ζουν και στο παρόν.

Ως άνθρωποι είμαστε υποχρεωμένοι να μένουμε κοντά σε μια οικογενειακή παράδοση;

Η οικογενειακή παράδοση σημαίνει κάτι πολύ διαφορετικό για έναν Έλληνα από ό,τι για έναν Αμερικανό. Σε κάθε πολιτισμό, οι παράδοσεις μπορεί να είναι θεμελιώδεις και όμορφες, αλλά μπορεί επίσης να είναι αποπνικτικές. Τι θα γινόταν αν αφιερώναμε τη ζωή μας σε στάσεις φροντίδας που δεν δεσμεύονταν από την παράδοση; Πιστεύω αφοσιωμένα στο να τιμούμε τους προγόνους μας και να φροντίζουμε τους γύρω μας, τους ανθρώπους, τα ζώα, τα φυτά, τις πλωτές οδούς.

Τι είναι οικογένεια; Δεσμοί αίματος, μια ανθρώπινη αλληλεπίδραση, μια αξιόπιστη φίλια;

Μια απλή αλλά δύσκολη ερώτηση! Οικογένεια είναι ένα περίπλοκο δίκτυο σχέσεων και συναισθημάτων, ιστορίας και γενετικού ίχνους. Είναι πολύ μεγαλύτερο από τους άμεσους εξ αίματος συγγενείς μας. Η πρώτη ζωή στη Γη εμφανίστηκε στη θάλασσα και κουβαλάμε το ίχνος της θάλασσας μέσα στο αίμα μας. Έτσι και η θάλασσα είναι οικογένεια. Έχω εμπιστοσύνη στη δύναμη και στην αφθονία της θάλασσας, αλλά έχω μάθει να προσέχω όταν είναι κακόκεφη.

Οι δάσκαλοί μου στο γράψιμο υποστήριζαν μια διευρυμένη έννοια των εκλεκτικών συγγενειών: έχουμε την οικογένεια στην οποία γεννηθήκαμε, αλλά δημιουργούμε επίσης τις δικές μας οικογένειες ανθρώπων, φυτών, ιδεών, ζώων, έργων λογοτεχνίας και τέχνης, ακόμα και τόπων. Έχουμε λοιπόν τις δικές μας και τις επιλεγμένες οικογένειές μας. Δεν ακυρώνουν η μία την άλλη. Οι διασταυρώσεις τους εμπλουτίζουν τη ζωή μας.

Το «Golden Greek» είναι ένα υβριδικό λογοτεχνικό παράδειγμα. Πώς προέκυψε;

Έγραψα δύο προηγούμενα βιβλία που άρχισαν να διευρύνουν την ιδέα για το πώς θα μπορούσε να ξεδιπλωθεί ένα λογοτεχνικό έργο, το «The Book of Jon» και το «The California Poem». Το «The Book of Jon» είναι το πρώτο σε μια σειρά οικογενειακών βιβλίων, ενώ το «You Animal Machine» είναι το δεύτερο. (Αυτή τη στιγμή εργαζόμαστε σε ένα τρίτο, το οποίο αφορά τους προπάππους μου.)

Επιμολογικά και φιλοσοφικά το «είδος» σχετίζεται με το «γένος». Ενίσωσα ενστικτωδώς ότι για αυτές τις οικογενειακές ιστορίες, το να τις υποβιβάζω σε μια μορφή (όπως ένα ποίημα) θα παγίδευε την ταυτότητα ή θα καθιστούσε τις φιγούρες που προσπαθούσα να γράψω σε κίνηση σε μια ακινησία. Για να εκφράσω τη ροή της ζωής της οικογένειάς μου, χρειαζόμουν κάτι που θα μπορούσε να παρακάμψει τη «μαζική ρητορική της δομικής μονιμότητας», όπως αναφέρει η канаδά ποιήτρια Λίζα Ρόμερτσον.

Χρειαζόμουν φόρμες για να κινούμαι μεταξύ των χώρων, σε μια σειρά από επιφάνειες που τρίβονται μεταξύ τους, για να ξυπνήσω τη ζωντάνια των θεμάτων μου στη γλώσσα. Μερικές φορές αποκαλώ αυτή την υβριδικότητα «ακρότητα» ή «εργασία στη μεσοπαλιρροιακή ζωή». (Εκεί που μεγάλωσα, στην Καλιφόρνια, υπάρχουν μεγάλες παραλλαγές στις παλιρροίες, και ορισμένα ζώα, όπως οι πεταλούδες και οι θαλάσσιες ανεμώνες, έχουν προσαρμοστεί για να κατοικούν σε αυτή τη θέση, μερικές φορές εντελώς βυθισμένες στο νερό, μερικές φορές αποξηραμένες για ώρες και ώρες – είναι σε θέση να ζουν ανάμεσα σε ζώνες.) Η έννοια της χίμαιρας έχει αναπτυχθεί από την ποιήτρια Φοίβη Γιαννίση τόσο όμορφα και ταιριάζει επίσης, καθώς η χίμαιρα είναι ένα ζώο που παίρνει μέρη του σώματος από διάφορα είδη για να κινείται μεταξύ των κόσμων.

Το «Golden Greek» ήταν συνειδητή απόφαση ή ξεκίνησε από ένα όνειρό σας; Εντός του βιβλίου σημειώνετε «δοκίμιο», «ποίηση», «άλμπουμ», «χρονικό», «επινόηση».

Δεν ξεκίνησε από ένα όνειρο, αλλά από την πολύ πραγματική ζωή της γιγιάς μου, όπως και τα όνειρα γι' αυτήν, ή τα όνειρα όταν ήμουν παιδί. Τα όνειρα είναι άλλος ένας από αυτούς τους μεταχίμαιρικούς χώρους, πολύ χρήσιμους σε συγγραφικές και καλλιτεχνικές ή σε όποιον ενδιαφέρεται για την κυκλοφορία μεταξύ των κόσμων. Σε αυτή την κίνηση, μπορούμε να μετασχηματίσουμε μορφές. Αυτές οι ετικέτες («δοκίμιο», «ποίηση» κ.λπ.) χρησιμεύουν για να υποδεικνύουν τους μυριάδες τρόπους που ξετυλίγεται το βιβλίο (και όχι με ένα μόνο χτύπημα, όπως θα το αποκαλούσαν οι μουσικοί της τζαζ), σε μια ανησυχία στη φόρμα.

Ποιον βλέπετε στα όνειρά σας;

Αυτό εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την περίοδο της ζωής μου. Δεδομένου ότι η κόρη μου γεννήθηκε πριν από 17 χρόνια, δεν θυμάμαι τα όνειρά μου όσο παλιά. Όταν ο πατέρας μου επισκέπτεται το όνειρό μου, είμαι πολύ χαρούμενη.

Στη σελίδα 32 του βιβλίου σας στην ελληνική του έκδοση βρίσκουμε... «ποιοί πιο καλά καταλαβαίνει μιας γυναίκας τη δουλειά/ ποιος ξέρει τι συμβαίνει σε κλειστά δωμάτια»... Φαίνεται ότι η γραφή σας βασίζεται στον ομηρικό ύμνο της Δήμητρας. Στη δική σας γλώσσα είναι μια εικόνα της Γης;

Η ιστορία της Δήμητρας είναι φυσικά μια ιστορία μητέρας - κόρης, για ένα κορίτσι που απίχθη από τον Ανδρα από την Κόλαση και μια μητέρα που προσπαθεί να τη σώσει. Παραμένει ένας χρήσιμος οδηγός όταν σκεφτόμαστε τις σχέσεις μητέρας - κόρης. Και μπορεί να επεκταθεί σε μεγαλύτερες έννοιες για ανάλογους ανθρώπους από την κόλαση, τη γεωτρηση πετρελαίου ή την εξαντλητική συλλογή των καρπών της γης και της κόρης της γης που πρέπει να προστατεύσουμε. Η Γη είναι φυσικά και ο μεγάλος καταποντιστής, η μητέρα/τόπος που όλοι επιστρέφουμε.

Ποιο μέρος της Ελλάδας σχετίζεται με την ύπαρξή σας;

Γενικά αισθάνομαι ότι η Ελλάδα σχετίζεται με την ύπαρξή μου. Τα βουνά, η θάλασσα, τα καντηρίκια, το ανθισμένο θυμάρι στις αρχές του καλοκαιριού, οι μπλιές και οι καστανιές στο Πήλιο το φθινόπωρο, οι σαλαμάνδρες και τα βατράχια στα ρυάκια... Φυσικά, νιώθω ότι οι Δελφοί είναι ιδιαίτερα φορτισμένοι για μένα, όπως και η Λευκάδα, αλλά αγαπώ και την Κρίτη.

Πόσο αισιόδοξη είστε για την επόμενη μέρα της ανθρωπότητας και της Γης;

Πρέπει να είμαι αισιόδοξη. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος να ζεις. Είμαι όμως γεμάτη θλίψη και ανησυχία. Αυτή είναι η δουλειά του ποιητή, να κρατά αυτές τις αντίθετες πραγματικότητες σε έναν χώρο: βάσανα και χαρά, ατέλειωτη νύχτα και γλυκιά απόλαυση. Και να μας αφυπνίζει συνεχώς για τη φροντίδα που πρέπει να ληφθεί, τη δουλειά που πρέπει να γίνει. Αυτό είναι έργο που οι κυβερνήσεις, οι εταιρείες και οι επιχειρήσεις πρέπει να λάβουν πολύ, πολύ σοβαρά υπόψη. Αν και τα άτομα προσθέτουν τη φροντίδα τους, η υπερθέρμανση του πλανήτη και η πλαστική ρύπανση είναι πολύ πέρα από την ικανότητα των μεμονωμένων πολιτών να τα διορθώσουν. Οι πολίτες μπορούν και πρέπει, ωστόσο, να ζητούν από αυτές τις οντότητες να κάνουν ό, τι πρέπει να γίνει.

info

Ελένη Σικελιανός «Εσύ, η ζωώδης μηχανή. Η Χρυσή Ελληνίδα», μτφ. Κατερίνα Σχινά, εκδ. Πατάκη, σελ. 224